

زندان سردیملوی

تألیف: یعقوب لطفی

موزه عبرت ایران

◈ تهران ۱۳۹۲ ◈

لفظی، یعقوب، ۱۳۳۵ -
فلک‌الافلاک زندان سرد پهلوی / تألیف یعقوب لفظی.

تهران: موزه عبرت ایران، ۱۳۹۲.

۲۲۴ ص

978-964-04-9389-2: ۴۵۰۰۰ ریال

فیا

شاپه.

ایران - تاریخ - پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ - زندان و زندانیان

زندانیان سیاسی - ایران - خاطرات

ایران - تاریخ - پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ - زندان و زندانیان - خاطرات

قلمه فلک‌الافلاک

موزه عبرت ایران

۱۳۹۲ ف ۸ ل ۶ / ۱۵۴۴ DSR

۹۵۵/۰۸۲۴۰۹۲۲

۳۱۰۲۳۲۶

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

فلک‌الافلاک

(زندان سرد پهلوی)

گردآوری و تدوین: یعقوب لفظی

ناشر: موزه عبرت ایران

حروفچینی و صفحه‌آرایی: حمیدرضا میری

چاپ و صحافی: متیران

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۲

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۴-۹۳۸۹-۲

ISBN: 978-964-04-9389-2

کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است

نشانی: تهران - میدان امام خمینی (ره) - ابتدای خیابان فردوسی - کوچه طبس - خیابان شهید

پارچانی - پلاک ۱۱ - موزه عبرت ایران

تلفن: ۷-۶۶۷۲۲۰۹۶ - فکس: ۶۶۷۲۷۵۹۷

WWW.Ebratmuseum.ir: نشانی اینترنتی

تقدیم نامہ:

با سپاس از الطاف پروردگار جهان هستی، بر خودم فرض می‌دانم از تمام شیر زنان و دلاور مردانی که در راه عدالت، آزادی و برپایی عدل الهی دست از جان شریف خود برداشته و با برپایی پرچم مبارزه و ستیز با در عینان رژیم پهلوی از هیچ تلاشی فروگذار نکردند تشکر و قدردانی نمایم و این اثر ناقابل را به شهدای سرفراز این مرز و بوم تقدیم می‌نمایم، باشد مرضی خاطر خداوند منان و حضرت امام خمینی علیه السلام بنیان‌گذار فقید جمهوری اسلامی قرار بگیرد.

ان شاء الله

«قدردانی»

خداوند مهربان را سپاسگزارم که توفیق داد تدوین این کتاب را آغاز و به پایان برسانم. از تمامی عزیزانی که خالصانه و بدون هرگونه شائبه و چشم‌داشتی در جمع‌آوری مطالب و مستندات و تحقیق و پژوهش یار و یاورم بودند صمیمانه سپاسگزاری می‌نمایم و حسب ادب و احترام به همه آنان نامشان را می‌آورم:

۱ - آقای قاسم حسن‌پور	مدیر محترم موزه عبرت ایران
۲ - خانم آذر نشان	جستجوی اینترنتی و تصحیح
نهایی	
۳ - آقای حسام لطفی	جمع‌آوری مطالب و عکس‌ها
۴ - آقای عزیزالله میری	حروفچینی و صفحه‌آرایی
۵ - آقای رسول رعیتی	هماهنگی‌های اداری

و در انتها بر خود فرض می‌دانم از حمایت‌ها و مساعدت‌های
اعضای محترم هیأت مدیره موزه عبرت ایران صمیمانه تشکر
قدردانی نمایم.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

صفحه

موضوع

۱۳	 مقدمه
	فصل اول
۲۴	 تاریخچه و موقعیت جغرافیایی
۲۷	 ویژگی ها
۲۸	 نام شناسی
۲۸	 چاه قلعه
۲۸	 معماری
۲۹	 حیاط اول
۳۰	 حمام قدیمی
۳۰	 حیاط دوم
۳۱	 قلعه در متون تاریخی
۳۱	 مرمت قلعه
۳۲	 تاریخ ساخت بنا
۳۳	 کاربری قلعه در گذشته
۳۴	 فلک الافلاک در زمان قاجار
۴۲	 فلک الافلاک در سفرنامه ها
۴۴	 فلک الافلاک در زمان پهلوی
۴۷	 سندها
۶۲	 وضعیت فعلی

فصل دوم

(توصیف فلک‌الافلاک از زبان محبوسین)

۶۶	 توصیف وضعیت زندان فلک‌الافلاک
۷۱	 در قلعه فلک‌الافلاک
۷۲	 سرما و فلک‌الافلاک
۷۳	 بهداشت و درمان
۷۴	 وضعیت غذا
۷۶	 وضعیت ملاقات

فصل سوم

(حبس در فلک‌الافلاک)

۸۲	 مبارزه و حبس در فلک‌الافلاک به روایت اسناد
۹۵	 اولین زندانی فلک‌الافلاک آیت‌الله سید ابوالقاسم کاشانی
۱۰۱	 فعالیت‌های مربوط به کاشانی
۱۰۵	 دکتر احمد ناظرزاده کرمانی
۱۱۱	 نامه همسر خلیل ملکی
۱۲۱	 بی‌نظمی اداری رژیم پهلوی
۱۳۲	 گزارش دستگیری محمدعلی توفیق
۱۳۳	 دژ سپه یا همان زندان فلک‌الافلاک
۱۳۵	 آزادی توفیق از زندان

فصل چهارم

(فلک الافلاک و خاطرات)

۱۴۰		بلندی فلک الافلاک
۱۴۲		مهم‌ترین خاطره
۱۴۴		خلیل ملکی و محمود زندی
۱۴۵		ملاقات ممنوع
۱۴۷		اوج هنر در برج فلک الافلاک
۱۴۹		طنز در فلک الافلاک
۱۵۳		اسامی محبوسین در فلک الافلاک
۱۵۷		فهرست اعلام

فصل پنجم

۱۵۹		عکس‌ها
۲۰۹		تألیفات موزه عبرت ایران

www.ketab.ir

مقدمه

قلعه فلک الافلاک نام دیرآشنای محلی معروف در تپه‌ای با شکوه در خطه دلاور پرور و غرور آفرین لرستان است. از این نام تصورات مختلفی در اذهان بینندگان آن بر اساس روزهای روزهای دیدن آن وجود دارد و برداشت‌های متفاوتی شکل گرفته است و با تمسک به تک بیت معروف «هر کسی از ظنّ خود شد یار من» هر کسی آنجا را از نزدیک دیده یا مطالبی را از این و آن شنیده در باره‌اش سخن می‌گوید و حتی در جزئیات آن نظر می‌دهد و این پراکنده‌گویی‌ها آن قدر هست که تأمل در مورد صحت و سقم آن، بسیار ضروری جلوه نمود و کاملاً مثبت ارزیابی می‌شود. این موضوع از این منظر مورد توجه قرار گرفته است که این قلعه بسیار با شکوه و عظیم، بارها از طرف حاکمان وقت در دوره‌های مختلف به عنوان زندانی سیاسی و محل نگهداری مخالفین رژیم مورد استفاده

قرار گرفته و خاطرات فراوانی از آن‌ها به جای مانده است و بازتولید آن‌ها و روشن نمودن زوایای پنهان تاریخ از وظیفه مبرم کسانی است که در این حوزه رسالت عظیمی را بر دوش خود احساس می‌کنند. به هیچ وجه نباید خاطره ظلم و ستم حاکمان خون‌ریز و ضد مردمی و ضد خدا فراموش شود، هر چند عده‌ای بنا به ملاحظات خاص خود و بعضی از سر ناآگاهی و بعضی هم به صورت سفارشی، قصد تطهیر شاهان را داشته ولی هرگز ظلم و ستم فراموش شدنی نیست. از طرفی رویکرد علمی به موضوع تاریخی با بررسی اسناد به‌جا مانده امکان‌پذیر است. بنابراین تلاش کردیم در این کتاب ابتدا قلعه فلک‌الافلاک را از نظر تاریخچه و مسائل مربوط به ساخت بنا و حاشیه‌های آن به خوانندگان محترم، آن هم در حد ضرورت معرفی نماییم و سپس به موضوع «قلعه فلک‌الافلاک و مبارزه» در دوران سیاه و زشت رژیم پهلوی از طریق جستجو در میان هزاران برگ اسناد منتشر شده توسط مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات که از نظر صحت و اتقان مطالب، بی‌بدیل است، می‌پردازیم و مهم‌تر از همه اولین بار منتشر شدن

این اسناد است که به غنای کتاب می‌افزاید و البته آن را معتبر می‌نماید.

فصل سوم به خاطرات محبوسین و زندانیان سیاسی و کسانی که به تبعید در این قلعه محکوم شده بودند اختصاص داده شده است و در این قسمت سعی شده به تمام کتب منتشر شده خاطرات مختلف از سلیقه‌ها و دیدگاه‌های متفاوت مراجعه و از آن بهره‌برداری شود. موضوع مهم در این پژوهش، بیان درست و صحیح آن چه اتفاق افتاده است می‌باشد و بدون این که قصد جانب‌داری از یک فرد یا یک جریان در میان باشد، توجه به تبیین دقیق تاریخ، هدف اصلی بوده است و امیدوارم به کمک خداوند مهربان این امر مهم موفق بوده باشم. حضرت امام خمینی رحمه‌الله علیه در وصیت‌نامه سیاسی الهی مطالب ارزنده‌ای را در رابطه با تبلیغ می‌فرمایند: «مسئله تبلیغ تنها به عهده وزارت ارشاد نیست، بلکه وظیفه همه دانشمندان و گویندگان و نویسندگان و هنرمندان است».^۱ با توجه به اینکه تبلیغ عرصه‌های مختلفی

^۱ - وصیت‌نامه سیاسی الهی حضرت امام خمینی رحمه‌الله علیه

دارد و یکی از اهداف آن روشنگری و آگاهی دادن به مردم شریف در حوزه‌های مختلف و یکی از آن‌ها روشن نمودن زوایای پنهان تاریخ معاصر ایران است که در این نوشتار به موضوع زندان قلعه فلک‌الافلاک پرداخته شده است. از طرف دیگر بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران درباره «کارنامه سپاه شاه» چنین می‌فرمایند: ^۱ «ای کاش می‌رفتید و می‌دیدید جرم‌هایی که واقع شده است در ایران، چه جرم‌هایی است. ای کاش آن وقتی که شاه مخلوع ایران بود می‌آمدید و به شما اجازه می‌دادند که بروید زندان‌های ما را ببینید. در این زندان‌ها به علمای اسلام، به روشنفکرهای ایران، به محصلین ایران، به دانشگاه‌های ایران چه می‌گذرد. ببینید که در این بیغوله‌هایی که در زیر زمین ایجاد کرده بودند و جوان‌های متعهد ما را برای این که آزادی می‌خواستند، برای اینکه استقلال می‌خواستند، در این بیغوله‌ها با آن‌ها چه رفتار کردند». و حضرت امام خمینی علیه السلام در بیانات روشنگرانه دیگری می‌فرمایند: «در محیطی گفته می‌شود، آزادی داریم که بهترین

^۱ - قم، ۴ دی ۱۳۵۸، سخنرانی برای کشیش‌های آمریکایی که به ایران سفر کرده

بودند، صحیفه نور، جلد ۱۱، ص ۴۰۸

فرزندان عزیز اسلام و ایران در حبس و زیر شکنجه شاهانه و در تبعید به سر می‌برند. در محیطی از احترام به علمای اسلام دم می‌زنند که علمای اسلام در حبس غیرقانونی و در تبعیدگاه‌ها بدون مجوز به سر می‌برند». هر چند در این سالهای بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، تلاش‌های قابل تقدیری از سوی مراکز و نهادهای مختلف برای افشای ظلم‌های رژیم منحوس پهلوی صورت گرفته ولی به نظر می‌رسد کافی نیست. ابعاد این ظلم‌ها آنقدر گسترده است که حتی حضرت امام خمینی ره در این رابطه چنین می‌فرمایند: «باید تذکر دهم که ملت و دولت ایران قادر نیستند که جمیع اسناد جرایم پنجاه ساله رژیم سابق و جرایم بیش از سی سال دولت آمریکا را به شما نمایندگان محترم عرضه دارند. چطور ممکن است اسناد قتل‌ها و شکنجه‌های وحشیانه و زندان‌های رژیم سفاک گذشته را در طول پنجاه سال از سراسر کشور جمع‌آوری کنند». امیدواریم با این نوشتار موفق بوده باشیم ذره‌ای از آرزوهای حضرت امام خمینی ره را در این رابطه برآورده کرده باشیم و

^۱ - نجف، ششم شهریور ۱۳۵۷، پیام به مناسبت روی کار آمدن دولت شریف‌امامی، صحیفه نور، جلد ۳.

روح بلند و مطهر ایشان قدری شاد شده باشد. علی‌ایحال با ذکر چند مطلب از بنیان‌گذار فقید جمهوری اسلامی ایران، بحث را ادامه می‌دهیم و در ادامه با ارائه عکس‌های مرتبط با پژوهش شامل عکس محبوسین و زندانیان سیاسی این قلعه و عکس‌های قسمت‌های مختلف قلعه زینت‌بخش انتهای کتاب خواهد بود که تعدادی از آنها برای اولین بار است که در قالب کتاب منتشر می‌شود. نام کتاب به عنوان «فلک‌الافلاک زندان سرد پهلوی» برگرفته از سرمای سخت و طاقت‌فرسای این زندان برای زندانیان سیاسی است که در کنار کتاب «قلقلعه زندان سرخ پهلوی» و کتاب «برازجان زندان گرم پهلوی» و کتاب «قصر، زندان سیاه پهلوی» معنا و مفهوم خاص و پراز راز و رمزی را ارائه می‌دهد. هدف غایی ما این است که اوضاع و احوال حاکم در دوران سیاه پهلوی را به صورت مستند و با رویکرد دفاع از حقوق الهی و قانونی انسان‌ها منعکس کنیم. عده زیادی از نسل امروز و نسل‌های آینده قطعاً از خود سؤال خواهند کرد چه اوضاع و احوالی در دوره ضد دینی و ضد انسانی پهلوی منحوس بر این کشور حاکم بوده و چطور عده‌ای بی‌گناه فقط به اتهام واهی راهی زندان‌ها و تبعیدگاه‌ها

می‌شدند و یکی از این زندانها فلک‌الافلاک است که بین خیلی از زندانیان سیاسی به «فلکه» یا «فلکی» مشهور شده بود که در این کتاب به آن پرداخته خواهد شد.

این زندان افراد گوناگون با عقیده‌های مختلفی را در خود دیده است. به قول آقای دکتر احمد ناظرزاده کرمانی:^۱ «مهم‌ترین خاطره من این است که دیدم اشخاصی غیر متجانس و مختلف‌المسلکی در این زندان دور هم جمع شده‌اند و دائم مشغول بحث و گفتگو بودند و کاسه و کوزه (وقایع سال ۱۳۳۲) را سر هم می‌شکستند و خلاصه چپی و راستی و تندرو و محافظه‌کار و مصدقی و غیر مصدقی در کنار هم قرار داشتند».

به دنبال کودتای بیست و هشتم مرداد سال ۱۳۳۲ دولت دکتر محمد مصدق سقوط کرد و با سرعت در تهران و شهرستان‌های مهم مثل تبریز و شیراز و قم و اصفهان و مشهد حکومت نظامی برقرار شد. مأموران فرمانداری نظامی، رگس دوم ارتش و شهربانی کل کشور از شب ۲۸ مرداد و صبح ۲۹

^۱ - خاطرات روزنامه‌نگاران زندانی، سید فرید قاسمی، نشر آبی، چاپ دوم، صفحه

مرداد بر اساس «ماده ۵ فرمانداری نظامی» شمار فراوانی از همکاران، حامیان دولت دکتر مصدق، نمایندگان مستعفی مجلس شورای ملی، تعدادی از روزنامه‌نگاران، اعضای جبهه ملی و حزب توده را بازداشت کردند. چند روز بعد «کمیسیون امنیت اجتماعی تهران» تشکیل جلسه داد و اعزام جمعی از بازداشت‌شدگان را به قلعه فلک‌الافلاک خرم‌آباد تصویب کرد و به این ترتیب بود که این قلعه که زمانی یک زندان کوچک و محلی غیر سیاسی بود، تبدیل به یک زندان بزرگ‌تر و سیاسی با پانصد نفر زندانی شد تا باشد روزی با دم مسیحایی یکی از بزرگ‌ترین مصلحان جهانی یعنی امام خمینی ره وعده نابودی یکی دیگر از رژیم‌های ظالم یعنی رژیم پهلوی را بدهد. آری دست تقدیر الهی آن یوسف زندانی و تبعیدی رژیم ستم‌شاهی را به پاس پایداری و استقامت امت به عزیزی مصر وجود ملت ایران به عنوان رهبری آزاده و فرماندهی شجاع به ارمغان آورد تا یکی از نادرترین خیزش‌های مردمی را در تاریخ بشریت رقم زند و با سرنگون کردن حکومت قدرتمند پهلوی دست اربابان ابرقدرتش را نیز کوتاه کرده و برای نخستین بار مردمی‌ترین نظام دینی را به ذائقه بشریت بچشانند. انقلابی که دوست و

دشمن در عظمت آن متحیر شدند و در بی نظیر بودن آن لب به
اعتراف گشودند و ان شاء الله دوستان هم از عهده شکرش
برآمدند و امروزه پس از سی و سه سال شاهد ثمرات ارزشمند
آن هستیم.

در پایان از همه خوانندگان محترم تقاضا دارم این حقیر را
در راه تکمیل این اثر یاری نموده و نظرات و پیشنهادات خود
را ارایه تا بتوانیم سهم ناچیزی را در ثبت وقایع و حوادث
تاریخ معاصر این مرز و بوم ادا نماییم. ان شاء الله

یعقوب لطفی

زمستان ۱۳۹۱